PRÓBAÉRETTSÉGI • 2004. május

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

KÖZÉPSZINT

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

OKÉV
ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI ÉRTÉKELÉSI ÉS VIZSGAKÖZPONT

Országos Közoktatási Intézet
National Institute of Public Education

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

SZÖVEGÉRTÉS (40 pont)

Általános elvek:

1. A lehetséges tartalmi elemekben adott válaszoktól eltérő minden jó megoldás értékelendő.
2. A szövegértési feladatsor megoldásában az értékelő tanár jelöli és összeszámolja a helyesírási hibákat és azok pontszámát.
3. A helyesírás értékelésében az érettségi vizsgán eddig is használatos pontozási útmutató az irányadó. **A helyesírási hibák miatt maximum 15 pont vonható le az összteljesítményből. A helyesírás szempontjából a szövegértési és a szövegalkotási feladat megoldását együtt kell figyelembe venni.**
4. A nehezen olvasható, rendezetlen íráskép miatt maximum 3 pont vonható le az összteljesítményből.

Globalizmus – lokalizmus

Nyelvek: közvetítő nyelvek, anyanyelvek

Az angol, különösen az amerikai angol a mögötte álló politikai-gazdasági szerepnek a következtében terjed. Az angolt még mindig nem a legtöbben beszélik a világon – de tény, hogy a legtöbb helyen és területen (közlekedés, kereskedelem, tudomány) leginkább ezzel a nyelvvel lehet elboldogulni. Persze többnyire nem ékes, választékos angol nyelvről van szó, hanem egy egyszerűsített, a hétköznapi ügyek megbeszélésére használt köznyelvről, amelyet „rudimentális" (csökevényes, leegyszerűsített) angolnak, illetve pidzsinizált angolnak (pidgin-English: idegen elemekkel kevert, angol alapú érintkezési nyelv) neveznek. Ez egyébként rendben is van. (A magyar nyelvnek is létezik mind rudimentális, mind pedig pidzsinizált változata. Például rudimentális magyart beszélnek többnyire a magyarul tanulók, pidzsinizált magyarral találkozhatunk a kínai piacokon, a magyarok által előszeretettel látogatott török bazárokban, a görög tengerparti üdülőhelyeken.)

Akkor tehát a verseny eldőlt: az angol lesz Európa közvetítő nyelve – s később talán hivatalos nyelve?

A verseny nem dőlt el, s nem is lenne szerencsés, ha az angol nyelv egyeduralmával dőlne el. Ezt egyébként nem valamiféle anglo- vagy amerikafóbia mondatja velem – semmi bajom nincsen az angol nyelv terjeszkedésével, én is örülök, hogy van egy olyan gyakorlati nyelv, amelyen nagyobb eséllyel érhető el a megértés vagy a megértetés. Sokkal inkább történeti, pszichológiai és szociológiai érvek, okok miatt vallom: mindig több nyelvet kell helyzetbe hozni vagy helyzetben tartani a nemzetközi kommunikáció terén. Ez ma még részben így is van: Európában a szűkebb vagy tágabb nemzetközi kommunikációban van szerepe a francia, a német, a spanyol, sőt az orosz nyelvnek is, ha pedig kilépünk Európából, akkor ne feledkezzünk meg a kínai, a hindi, az arab, a portugál stb. nyelvről se! Ezek a nyelvek helyben, illetve nagyobb területen közvetítő nyelvek. Még jóval több nyelvet

is említhetnék, tehát nem szabad megfeledkeznünk a többi közvetítő nyelvről sem.

Deme László szerint a nemzetközi kommunikációban csak egyenlőtlenségek vannak. Valóban így van. Ezt az egyenlőtlenséget oly módon oldhatjuk fel, ha több nyelvet fogadunk el közvetítő nyelvnek, s ha mindenkinek kell más nyelvet tanulnia, más nyelveken beszélnie. Az emberek többsége – érthetően – anyanyelvén képes a legválasztékosabban kifejezni magát. A nemzetközi kommunikációban az lenne a demokratikus, ha mindenki a számára tanult, idegen nyelven beszélne. Például a magyar az angollal németül, a francia a szlovákkal angolul. Ezt szorgalmazni és támogatni kell. Így természetesen fölértékelődik a fordítók és más nyelvi technológusok szerepe is.

A nemzetközi, az államközi kommunikációban üdvös lenne bizonyos alkalmakkor, bizonyos szinteken néhány (több) nyelvet kitüntetni – de mindig ügyelve arra, hogy senki ne legyen nyelvi erőfölényben. Tárgyalási nyelve tehát lehetőleg senkinek se legyen az anyanyelve!

Mindenképpen gondolkodni kell a mesterséges, de élővé vált közvetítő nyelv, az eszperantó szerepéről is. Az eszperantó sokakból vált ki indulatot, ám ne feledjük: különösebb állami támogatás nélkül az eszperantónak van a legjobb nyelvpolitikája. Nyelvi kultúrája fejlődőben, erős közösségei vannak, amelyek hirdetik egy jobb, tökéletesebb, egyenrangú nemzetközi kommunikáció szükségességét.

Az egyes országokban azonban értelemszerűen különös gonddal kell foglalkozni az anyanyelvvel, az anyanyelvekkel. Itt fontos lehet a többes szám: mert a többnyelvű országokban rendszerint egy nyelvvel törődnek különös gonddal – mások hátrányára. Tehát az országkommunikációban már helyi nyelvstratégiákra van szükség: az államnyelv, az államnyelvek, a helyi nyelvek gondozásával kapcsolatban.

De egyáltalán miért van szükség a többnyelvűségre, ha ennyi kommunikációs gondot okoz a több nyelv léte? Antropológiai okok miatt. Nevezetesen történeti, pszichikai, szociológiai tényezők miatt. Az ember legfőbb jellemzője (legalábbis eddig az volt), hogy helyi viszonyok között tud igazán nevelődni, kiteljesedni, megismerni az őt körülvevő világ jellemzőit. A helyi viszonyokba beletartozik a helyi kultúra, folklór és nyelv. Ravasz László azt írja egy helyen, hogy „nem nyelvünk olyan, mint mi, hanem mi vagyunk olyanok, mint a nyelvünk”. Az anyanyelv tehát gondolkodásmeghatározó, gondolkodásformáló. A nyelvi relativizmus (determinizmus) szellemében úgy véljük, hogy ahány anyanyelv, annyi világlátás. Ettől szép, ettől gazdag az emberiség. /.../

Még egy fontos „társas” érv a többnyelvűség mellett. Anyanyelvét, saját kultúráját is az ismeri meg igazán, aki képes „kívülről” is látni. Ehhez a kívülről látáshoz szükséges más nyelv, nyelvek megismerése. A más nyelvek tanulása egyúttal más kultúrák megismerését is jelenti, ez pedig növeli az empátiát, a toleranciát. Az egynyelvű ember képes azt hinni, hogy ő, nyelve és kultúrája az egyetlen, a legjobb a világon.

De térjünk vissza a nyelvekkel kapcsolatos teendőkre! Így szól a nyelvészeti megalapozottságú és az Európai Unióban politikailag is elfogadott, kinyilvánított tétel: meg kell őrizni a nyelvi sokféleséget.[*] /.../ Senki sem gondolhatja komolyan, hogy valóban sokáig fennmaradhat egy teljesen félrebillent glóbusz, hogy a tartós gazdasági, kulturális és környezeti egyenlőtlenségek nem fogják előbb-utóbb az egész Földet fölborítani. Ezért mondom egy ideje nagyon határozottan, hogy nyelvstratégiára van szükség – hogy a politikának, a politikáknak kulturális stratégiával is rendelkezniük kell, ráadásul nem három-négy-öt éves ciklusokra, hanem évtizedekre előre, unokáink iránti elkötelezettséggel, s hogy a környezetvédelem és a kultúra védelme édestestvérek. Végső soron ugyanazt akarják.

Balázs Géza: *Édes anyanyelvünk* 2003/3.3.

[*] „Az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget”. Alapvető Emberi jogok chartája. III. Egyenlőség. 22. cikkely.

1. Adja meg az alábbi, közkeletű idegen szavak magyar megfelelőjét:

Adható: 1, 0 pont.

Tartalmilag legalább egy helytálló fogalmat tartalmazó válasz 1 pont.
Pontatlan, fogalmilag nem helytálló, hiányzó válasz 0 pont.

a) kommunikáció: közlésfolyamat; társas tevékenység, üzenetek átadása révén történő interakció

b) technológus: (valamilyen gyártási folyamatban részt vevő) műszaki szakember; itt: a nyelvi közvetítésben segítő szakember

c) pszichikai: lelki; lélektani

d) folklór: néphagyomány; a népi-paraszti (kisebb közösségre jellemző) kultúra összefoglaló neve

2. Határozza meg szabatosan e fogalmakat:

Adható: 2, 1, 0 pont.

Szabatos, tartalmilag legalább két helytálló fogalmat tartalmazó válasz 2 pont.
Meghatározás csak példával és indoklással 1 pont.
Pontatlan, fogalmilag nem helytálló, hiányos válasz, csak egy nyelv említése 0 pont.

a) közvetítő nyelv: a nemzetközi érintkezésben a felek által kölcsönösen (vagy kényszerből) elfogadott, a megértést szolgáló nyelv.
Csak példa: jelenleg – gazdasági-politikai okokkal magyarázhatóan – az angol számít a legelfogadottabb közvetítő nyelvnek.

Adható: 2, 1, 0 pont.

Szabatos, tartalmilag legalább két helytálló fogalmat tartalmazó válasz 2 pont.
Meghatározás csak példával és indoklással 1 pont.
Pontatlan, fogalmilag nem helytálló, hiányos válasz, csak a példa említése 0 pont.

b) pidzsinizált magyar: a pidgin-English analógiájára létrejött kifejezés; idegen elemekkel kevert, magyar alapú érintkezési nyelv. A pidgin olyan (kontaktus)nyelv, amelyet közös nyelvi háttérrel nem rendelkező, de egymással kereskedelmi okokból beszélni kívánó csoportok fejlesztettek ki.
Csak példa: A pidzsinizált magyarral találkozhatunk a kínai piacokon, a magyarok által előszeretettel látogatott török bazárokban, görög tengerparti üdülőhelyeken.

3. Vizsgálja meg a szöveg kettős címét! Mi a szerepe a címnek és az alcímnek a szövegkohézió szempontjából?

Adható: 4, 2, 0 pont.

A főcím és az alcím szerepének korrekt, értelmes magyarázata, a kettős cím és a szövegkohézió kapcsolatának megnevezésével 4 pont.
Értelmes, de hiányos vagy egyik elemében pontatlan válasz 2 pont.
Pontatlan, túl általános, hiányos vagy hiányzó válasz 0 pont.

A főcímben jelölt és összekapcsolt két idegen eredetű, ellentétes jelentésű fogalom a tárgyalandó téma tágabb összefüggését jelzi, ezt szűkíti és egyértelműsíti az alcím. (Az alá- és fölérendeltségi viszony tükröződik a tipográfiában is.) A főcím elsősorban figyelemfelkeltő, az alcím témamegjelölő szerepet tölt be. A kettős cím a szöveg globális kohézióját biztosítja a szöveg egészére utaló téma megjelölésével. (A kettős cím kataforikus szerepű, azaz előinformációt tartalmaz a szöveg egészére vonatkozóan.)

4. A szöveg egyik középponti kategóriája a *demokratikus nemzetközi kommunikáció*. Készítse el a szerző erre vonatkozó gondolatmenetének vázlatát!

Adható: 6, 5, 4, 3, 0 pont.

Legalább 6 értelmes vázlatpont 6 pont, 5 vázlatpont 5 pont, 4 vázlatpont 4 pont, 3 vázlatpont 3 pont.
3-nál kevesebb vázlatpont vagy hiányzó válasz 0 pont.
Lehetséges megoldás:

- az anyanyelv mint az önkifejezés legteljesebb lehetősége;
- az angol mint közvetítő nyelv meghatározó szerepe;
- a nemzetközi kommunikációban előnyt élveznek az angol anyanyelvűek;
- az ellentét feloldásának lehetőségei:
  - több közvetítő nyelv,
  - nemzetközi szinten a tárgyalás ne anyanyelven folyjon,
  - az eszperantó (mesterséges közvetítő nyelv) szerepének növelése;
- az anyanyelv jelentősége;
- nyelvstratégia szükségessége.

5. Fejtse ki saját véleményét: megszüntethető-e a *nyelvi erőfölény* a szerző javaslatai alapján. Gondolatait minimum 6-8 mondatban foglalja össze!

Adható: 6, 5, 3, 2, 1, 0 pont.

Értékelendő a kifejezést pontosan értelmező, illetve a problémát világosan megfogalmazó, összefüggő szöveg, a nyelvi megformáltságtól függően 6–5 pont.
A kifejezést nem értelmező, de a problémát – elsősorban példákkal érintő válasz 3 pont.
Csak értelmezés vagy csak a problémák felvetése 2–1 pont.
Az értékelés nem függ attól, hogy a felvetett kérdést a tanuló valóságos, megoldandó vagy túlhaladott, mesterséges problémának tartja.
A szerző értelmezésében a fogalom arra utal, hogy behozhatatlan előnyt jelent a nemzetközi kommunikációban, ha valaki anyanyelvét használhatja közvetítő nyelvként.

6. A szerző a szövegben többször használ zárójelet. Bizonyítsa a szövegből vett példákkal, hogy a zárójel különböző szerepet tölt be a szövegegészben!

Adható: 3, 2, 1, 0 pont.

A zárójel szerepének megfogalmazása helytálló példával 1 pont. Csak az egyik elem 0 pont.
Például:

1. pontosító, részletező	példa: (közlekedés, kereskedelem, tudomány)
2. kiegészítő, hozzátoldó	példa: (A magyar nyelvnek is létezik ...)
3. értelmező, magyarázó	példa: (csökevényes, leegyszerűsített)
4. személyes vélemény	példa: (legalábbis eddig az volt)

7. A szöveg kontextusában (összefüggésében) értelmezze a globalizmus-lokalizmus fogalmát:

Adható: 8, 6, 4, 2, 0 pont.

Mindkét fogalom tartalmilag helytálló értelmezése világos, összefüggő szövegben 8 pont.
A pontszámot csökkentő tényezők: túlzó általánosítás, elszakadás a szövegtől (*pl. a nyelvi problematika említése hiányzik*), csak az egyik fogalom értelmezése, pontatlanság, „elkent" megfogalmazás.

Lehetséges tartalmi elemek:
A globalizmus azoknak a tendenciáknak az összefoglaló neve, melyek a világ gazdasági, politikai, kulturális és nyelvi egységesülésének irányába hatnak. A fogalomhoz a cikkben a nemzetközi kommunikációt elősegítő közvetítő nyelv problémájának tisztázása kapcsolódik. A lokalizmus a helyi, a kisebb közösségek, kultúrák egyenrangúságát, önértékét és érdekérvényesítési jogát hirdeti, hangsúlyozva az anyanyelv fontosságát.

8. A Magyar nyelv hetén rendezett diákkonferencia a nyelvek sokféleségével foglalkozik. *Ahány anyanyelv, annyi világlátás* címmel írjon rövid hozzászólást a konferenciára! Figyeljen a szövegfajta formai elemeire!

Adható: 5, 4, 3, 2, 0 pont.

Értékelendő a kommunikációs helyzetnek megfelelő, összefüggő szöveget alkotó írásmű, mely szem előtt tartja a hozzászólás tartalmi-formai követelményeit. Az értékelés nem függ attól, hogy a hozzászólás egyetért-e a cím sugallta megállapítással, vagy vitatja annak tartalmát.

*****

SZÖVEGALKOTÁS (60 pont)

Általános elvek:

1. A lehetséges tartalmi elemekben adott válaszoktól eltérő minden jó megoldás értékelendő.
2. A szövegalkotási feladatok minősítése a három fogalmazási feladat mindegyikére érvényes általános értékelési kritériumok alkalmazásával, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik.
3. A szövegalkotási feladat maximális 60 pontja a következőképpen oszlik meg:
   Tartalmi kifejtés = 20 pont
   A szerkezet minősége = 20 pont
   Nyelvhasználat, nyelvi minőség = 20 pont
4. A pontskála alkalmazásához a javítási-értékelési útmutató szempontonként három teljesítménytartományt ír le. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
5. A helyesírás értékelésében a mellékelt pontozási útmutató az irányadó. Az értékelő tanár jelöli a dolgozatban a helyesírási hibákat. **A helyesírási hibák miatt maximum 15 pont vonható le az összteljesítményből. A helyesírás és az íráskép pontozása szempontjából a szövegértési és a szövegalkotási feladat megoldását együtt kell figyelembe venni.**
6. Az értékelő tanár a vizsgázó összpontszámát a szövegalkotási feladat végén található táblázatban rögzíti.

ÉRVELÉS, EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE, ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

A pontskála alkalmazása
A tartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról

TARTALMI KIFEJTÉS

Elérhető pontszám: 20 pont
Teljesítménytartomány: 20–15 pont

A dolgozat a választott témáról szól és megfelelő tájékozottsággal, gondolati érettséggel, tartalmasan fejti ki a megjelölt kérdést (szempontot, problémát, összefüggést).
A téma megközelítése világos, átgondolt, az értelmezés, a kifejtés tájékozottságra, a jelölt tudásának meggyőző alkalmazására utal *(pl. a tárgyi elemek, a fogalmak, az utalások helytállóak, meggyőzőek).*
A lényegi állítások kifejtettek, a példák, hivatkozások relevánsak, a gondolatok meggyőzőek (pl. *az állításokat támogató érvek közül egy sem alapul fogalmi, logikai tévedésen).*
A vizsgázó írásművében tanújelét adja ítélőképességének, kritikai gondolkodásának.
Az írásmű tartalmaz személyes reflexiókat, kifejtett véleményt, álláspontot.

Teljesítménytartomány: 14–9 pont

Az írásmű lényegében tartja magát a tételben megjelölt kérdéshez (szemponthoz problémához, összefüggéshez).
A dolgozatban váltakoznak a témához tartozó gondolatok és a témától idegen kijelentések. A kifejtés tárgyi elemei (*pl. fogalmak, utalások, példák)* zömükben helytállóak, az írásmű mégsem meggyőző. Előfordulhat egy-két fogalmi, tárgyi félreértés.
Az érvek nem mindig támasztják alá kellő mértékben az állításokat, azok nem elég világosak és/vagy értelmesek.
A személyes reflexió, az álláspont kifejtése keveredik általános megfogalmazásokkal.

Teljesítménytartomány: 8–1 pont

A kérdéssel (szemponttal, problémával, összefüggéssel) kapcsolatos értelmes kifejtés helyét gyakran az általánosságok, esetenként fogalmi, tárgyi tévedések foglalják el.
Állításainak magyarázata és kifejtése helyett ismétlésekbe bonyolódik.
A logikai érvelés gyenge vagy hibás; kevés a releváns példa, utalás.
Elfogadható önálló véleményt az írásmű nem tartalmaz, így nem képes meggyőző lenni.

A SZÖVEG MEGSZERKESZTETTSÉGE

Elérhető pontszám: 20 pont
Teljesítménytartomány: 20–15 pont

Az írásmű egészének felépítése megfelel a feladatban megjelölt műfajnak, a témának és a témáról közölt gondolatoknak.
Az írásműnek – a tartalmi kifejtés logikájával összhangban – van eleje, közepe és vége: a téma felvezetése, kifejtése és lezárása elkülöníthető egymástól. A nagy szerkezeti részek arányosak.
A felépítés egésze meggyőző, világos, logikusan előrehaladó, az állítások és gondolategységek világosan kapcsolódnak egymáshoz. A kifejtés, ha a gondolatmenet indokolja, további egységekre is tagolódik.
A globális és a lineáris kohézió egyaránt megvalósul a szövegben.
Az írásmű megtartja az adott terjedelmet.

Teljesítménytartomány: 14–9 pont

Az írásmű minden fontos részt (felvezetés, kifejtés, lezárás) tartalmaz, de azok aránya, egyensúlya helyenként megbillen (*pl. túl hosszú bevezetés, túl rövid, jelentéktelen befejezés).*
A felépítés olykor következetlen, a gondolatmenetet helyenként indokolatlan váltások, kitérők jellemzik, nem mindig elég világos a részek közötti összefüggés *(pl. előfordulnak a nyelvi kapcsolóelemek kisebb bizonytalanságai).*
A vizsgázó nem fektet elég hangsúlyt arra, hogy a fontos dolgokat kiemelje, elválassza a kevésbé lényegesektől *(pl. az olvasó szerkezeti hiányt érzékel vagy a szöveg néhány bekezdése akár elhagyható).*

Teljesítménytartomány: 8–1 pont

Az írásműnek nincs igazán eleje, közepe és vége - nem halad egy meghatározható irányba. A gondolatmenet zavaros *(pl. csapongás, önismétlés.)*
A szerkezet alapvető hiányossága, hogy a főbb gondolatok nem különülnek el világosan egymástól.
Az író „elvész” a dolgozatban, mert állandóan váltogatja annak irányát: alapvető szövegösszefüggésbeli hiányosságok mutatkoznak (*pl. logikai hézag, felesleges ismétlés, alanyváltás, túlbonyolított mondatok).*
A globális és lineáris kohéziót megteremtő eszközöket *(pl. kötőszavak, névmások, névelők, utalószavak)* nem/vagy rosszul használja – az írásmű széteső.
A terjedelem kirívóan rövid.

NYELVI MINŐSÉG

Elérhető pontszám: 20 pont
Teljesítménytartomány: 20–15 pont

Az írásmű nyelvi regisztere, hangvétele egészében megfelel a téma, és a vizsgahelyzet stiláris követelményének, a személyes véleménynyilvánításnak.
Írója egyértelműen, folyékonyan, gördülékenyen fogalmaz. Az írásmű külön értéke az egyéni hangvétel, élvezetes, leleményes stílus.
A mondatfajták (tartalmi és szerkezet szempontból is) kellő változatossággal szerepelnek az írásműben.
A szókincs szabatos, pontos, a stílus kifejező. A szóhasználat választékossága lehetővé teszi az értelmes gondolatközlést.

Teljesítménytartomány: 14–9 pont

Az írásmű nyelvi, stiláris regisztere lényegében megfelel a téma és a vizsgahelyzet követelményeinek. A szóhasználat általában pontos, szabatos, de olykor a köznyelvi normától eltérő szóhasználat (*pl. szleng, vulgáris köznyelv, anakronizmus, nyelvi-gondolkodási panel, homályosság)* nehezíti a megértést.
A mondatszerkesztés nem eléggé változatos.
Nyelvi-nyelvtani hibák is előfordulnak a dolgozatban *(pl. egyeztetésben, vonzathasználatban)*.

Teljesítménytartomány: 8-1 pont

Az írásmű nyelvi regisztere csak részben felel meg a téma és a vizsgahelyzet stiláris követelményének *(pl. a hangvétel élőbeszéd jellegű, nem felel meg az írott művel szemben támasztott igényeknek, követelményeknek)*.
A szegényes szókincs, esetenként a tartalmi jellegű szótévesztés, a színtelen stílus (vagy a dagályosság) akadálya az árnyalt kifejezésnek.
A mondatszerkesztés nem igényes (*pl. az egyszerű mondatok túlsúlya, túlbonyolított mondatok).*
Gyakran fordul elő nyelvi-nyelvtani hiba az írásműben (*pl. az egyeztetésben, a vonzathasználatban, az igeragozásban*).

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

Az íráskép rendezett, olvasható
Az íráskép rendezetlen – 1 pont
Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen – 2 pont
Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen – 3 pont

ÉRVELÉS

„„Nincs a pénznél hathatósabb kártevő” *(Szophoklész)*

Milyen szerepet játszik, játszhat a pénz az ember életében, életének alakulásában? Érveljen Szophoklész kijelentésének igazságtartalma ellen és mellett egyaránt! Megállapításait legalább három-négy irodalmi példával szemléltesse! (A magyar és a világirodalomból egyaránt meríthet). Érvelésének adjon címet!
(Írása ne haladja meg a 4 oldal terjedelmet!)

Lehetséges tartalmi elemek:
– az emberi cselekedeteket a pénz, a haszon motiválja (Kreón – Szophoklész *Antigoné*);
– a pénzgyűjtés mint életcél eltorzítja a személyiséget, és tönkreteszi a környezetet (Molière *A fösvény*, Csokonai Vitéz Mihály *Zsugori uram*);
– a pénz elutasítása értékválasztás (Petőfi *János vitéz*, Mikszáth *A néhai bárány*);
– a „szegénynek lenni és fiatalnak” élethelyzet és a társadalmi felemelkedés, karrier problematikája a 19. századi regényekben (Balzac *Goriot apó*, Stendhal *Vörös és fekete*);
– a pénz, a gazdagság ellentétbe kerül a természetes és boldog élet eszményével (Jókai Mór *Az arany ember);*
– erkölcsi dilemma (Madách Imre *Az ember tragédiája (Prágai szín),* Mikszáth Kálmán *Az a fekete folt...;*
– az ember élete küzdelem a pénzzel, a pénzért (a pénz-motívum Ady Endre költészetében; a 19. századi realista és naturalista regény, Dosztojevszkij, Flaubert, Zola);
– a pénz hiánya szociális kiszolgáltatottsághoz vezet, de nem torzítja el a személyiséget (Mikszáth Kálmán *Bede Anna tartozása*, Móricz Zsigmond. *Hét krajcár*);
– a pénz, a haszon hajhászása a valódi értékek elvesztéséhez vezet.

ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

Hasonlítsa össze Ady Endre *A Tisza-parton* és Juhász Gyula *Tiszai csönd* című költeményét! Fejtse ki a lírai énnek a megjelenített természeti elemekhez, a környezethez fűződő viszonyát, a közös motívum szerepét! Elemzésében vegye figyelembe a képek hangulatteremtő erejét, a stíluseszközök hatását!
(Írása ne haladja meg a 4 oldal terjedelmet!)

Ady Endre: *A Tisza-parton*

Jöttem a Gangesz partjairól,
Hol álmodoztam déli verőn,
A szívem egy nagy harangvirág
S finom remegések: az erőm.

Gémes kút, malom alja, fokos,
Sivatag, lárma, durva kezek,
Vad csókok, bambák, álom-bakók.
A Tisza-parton mit keresek?

(1905)

Juhász Gyula: *Tiszai csönd*

Hálót fon az est, a nagy barna pók,
Nem mozdulnak a tiszai hajók.

Egyiken távol harmonika szól,
Tücsök felel rá csöndben valahol.

Az égi rónán ballag már a hold:
Ezüstösek a tiszai hajók.

Tüzeket raknak az égi tanyák,
Hallgatják halkan a harmonikát.

Magam a parton egymagam vagyok,
Tiszai hajók, néma társatok!

Ma nem üzennek hívó távolok,
Ma kikötöttünk itthon, álmodók!

(1910)

Lehetséges tartalmi elemek:
- a mitikus genezishely, illetve a rekvizitumaival érzékeltetett környezet szembeállítása (Ady); egy esti látvány megjelenítése (Juhász Gyula);
- egy metonímia jelképpé emelése, látomásszerű megidézése (Ady); impresszionista tájfestés (Juhász Gyula);
- a közös motívumokra vonatkoztatva a lírai én magatartása provokatívan elutasító (Ady), illetve a tájjal azonosuló (Juhász Gyula);
- hangsúlyozottan egyes szám első személyű megszólalás – igei személyragok, birtokos személyjel – (Ady); szemlélődő viszony (egyes szám harmadik személy), csak az utolsó két versszakban történik személyváltás (Juhász Gyula);
- kijelentő mondatok, melyeket kérdés, illetve két felkiáltás zár (Ady), igei metaforák sorozata (Juhász Gyula).

***

Az írásbeli vizsgateljesítmény akkor érvényes, ha az elérhető pontszám 10%-át teljesíti a vizsgázó, azaz legalább 10 pontot szerez.

EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

„A költők, ahogy mondtam, egymásnak felelnek idő és tér távolságain át. /.../ Egymás formáit, képeit, témáit veszik át. Nincs tökéletes eredetiség.” *(Babits Mihály)*

Értelmezze Orbán Ottó művét! Térjen ki arra, milyen formai és tartalmi elemekkel, hogyan valósul meg a hagyományok megidézése! Miként gazdagodik a vers az evokáció által?
(Írása ne haladja meg a 4 oldal terjedelmet!)

Orbán Ottó: ***Melyben Balassi módján fohászkodik***

Isten szabad ege,
madarak serege,
széljárta, tág fényesség –
legfényesebb nekem,
aki nagy betegen
az erkélyről nézek szét,
röptében bemérve
s szememmel kísérve
egy-egy csapongó fecskét...

Ifjúság, mi lehet
e széles föld felett
szebb dolog az ép testnél?
Szándék és mozdulat
együtt küzd és mulat,
mint egy hiten két testvér,
s te csak röpködsz, hinta,
s könnyen haladsz, mintha
vajba mártott kés lennél.

Későn lett szavam rád,
levegős szabadság,
amikor már rég nem vagy,
ha fölkel is napod,
sugárzó alakod,
kívül süt csak, *ott benn* fagy;
az idő nagy hamis,
mint a szerelem is,
legizzóbb, ha épp elhagy.

Most hívlak hát téged,
szabd rám szemmértéked,
megfizettem az árát:
lappangó öregség,
bujkáló betegség
orgyilkos tőrként jár át –
tedd meg, hogy híved,
fölfoghassam műved
határtalan határát!

Egy rossz kempingszékben
ülve, mint az égben
görgő felhőgomolyban,
így beszéltem ahhoz,
ki télre nyarat hoz,
s nem tudni, ha van, hol van,
mégis ott van minden
sziromban és színben,
s minden halvány mosolyban.
(1992)

Orbán Ottó összegyűjtött versei I-II. Magvető, Budapest, 2003.

Lehetséges tartalmi elemek:

– a megidézett két költemény: *Borivóknak való* (*Áldott szép pünkösdnek...*) , illetve *Egy katonaének* (*Vitézek mi lehet...*);
– a két költemény szó szerint vagy módosított változatban szereplő sorai mellett a zárlat az istenes versek hangján (pl. *Adj már csendességet...)* szólal meg;
– a formai-motivikus-lexikális evokáció egyúttal az eredetitől eltérő gondolat hordozója:
  - közösségi lét – egyéni lét,
  - vitézek – ifjúság,
  - tágasság – bezártság,
  - egészség – betegség,
  - fiatalság – öregség;
– a versforma: Balassi-strófa (6a, 6a, 7b; 6c, 6c, 7b; 6d, 6d, 7b) (a sorok tördelése az új Balassi-kiadásnak felel meg), ami felerősíti a zeneiséget, kiemeli a bravúros rímtechnikát;
– a cím az ismeretlen másolótól származó *Maga kezével írt könyvébül* címadási gyakorlatát követi.